

Clausal and Non-clausal Negation in the Gilaki Language (Lahijani Variety) in Typological Perspective

Zeinab Mahdavian^{1*}

Mansour Shabani²

Maryam Danaye Tous³

Abstract

Negation is represented in all natural languages (Miestamo, 2017). In Gilaki, this phenomenon is not dealt with thoroughly. The present study attempts to provide a comprehensive description of negation in Gilaki (Lahijani variety) according to the questionnaire proposed by Miestamo (2016). For this purpose, the negation strategies used in clausal and non-clausal negation have been described. Additionally, negative structures and paradigms have been examined regarding symmetry. The data has been gathered from the everyday language spoken by the native speakers in the city of Lahijan. Negation strategies used in standard negation differ from those of other clauses in many languages, whereas it is not the case in Lahijani. The findings suggest that negation can be expressed symmetrically or asymmetrically in constructions containing different types of verbs (simple, prefixal, and compound) with respect to tense and mood. Moreover, there are some cases that the only distinction between the positive construction and its negative correspondence is not merely due to the addition of the negative element but other changes would occur, such as the replacement of the negative marker with another morpheme or some phonological changes, resulting in structural asymmetry. In non-clausal negation, negative reply, negative indefinites, and negative derivation are explored.

Keywords: negation, standard negation, clausal negation, non-clausal negation, symmetry

1. Introduction

Negation is a phenomenon that is expressed in every natural language. Standard negation is defined as the basic strategies to negate declarative verbal main

* 1. M.A. in General Linguistics, University of Guilan, Rasht, Iran.

(Corresponding Author: mahdavian_z@yahoo.com)

2. Associate Professor of General Linguistics, University of Guilan, Rasht, Iran.
(mshabani@guilan.ac.ir)

3. Associate Professor of General Linguistics, University of Guilan, Rasht, Iran.
(Maryam.dana@guilan.ac.ir)

clauses. Typologically, in some environments such as non-declarative clauses and existential predicates, negation is expressed by other means rather than standard negation. This study aims to describe negation strategies in different clauses and non-clausal environments according to Miestamo (2016).

2. Theoretical framework

According to the questionnaire proposed by Miestamo (2016), negation is primarily classified into clausal and non-clausal. Moreover, negation is described regarding structural and paradigmatic symmetry. In symmetrical structure, the only distinction between the positive and its negative counterpart is the presence of negative element. Asymmetry in structure refers to other change(s) in addition to the presence of negative maker. A paradigm, on the other hand, is symmetric if there is a one-to-one correspondence between the positive and negative members, otherwise it is asymmetric.

3. Methodology

This descriptive study is conducted within the framework of the questionnaire proposed by Miestamo (2016). The data has been collected from everyday language spoken by native speakers of Gilaki (Lahijani variety) in the city of Lahijan, in addition to the fact that the authors are native in the language. Negation strategies are formally described in different clauses including declarative verbal main clauses, non-declaratives, non-verbal, and non-main clauses. Also, non-clausal negation such as negative replies, negative indefinites, and negative derivation is examined. Besides, negative structures and paradigms are described regarding symmetry.

4. Results & Discussion

In Gilaki (Lahijani variety), standard negation (negation in declarative verbal main clauses) is expressed by attaching the negative marker to the verb of the clause. Verbs, in this language, are classified into 3 categories: simple, prefixal, and compound. In Lahijani variety, the negative affix /nə/ or its allomorphs /ni/ and /nu/, based on the vowel in the first syllable of the stem, attaches to the beginning of the verb and the verbal component in simple and compound verbs, respectively. In prefixal verbs, the affix /n/ is realized after the verbal prefix. Other clauses such as non-declaratives (imperatives and questions), non-verbal clauses and dependent clauses are negated in the same way as the standard negation. On the other hand, since symmetry in negative structures and paradigms depends on tense and mood, clauses are examined with respect to each one. In present subjunctives, simple past constructions and imperatives, simple and some compound verbs take the morpheme /bV/ and, when negated, the prefix is replaced by the negative marker. Therefore, the negative structures are asymmetric. Whereas, in prefixal and some other compound verbs, the

morpheme /bV/ is not realized and, being negated, the negative prefix is simply added to the verb. Hence, the structure is symmetric. In present progressive, contrary to the past, attaching negative affix to the verb results in some phonological changes, accounting for the structural asymmetry. Regarding paradigms, clausal negation is considered symmetric excluding the constructions containing simple and some compound verbs in simple past and past progressive tenses with the exception of stems ending in a vowel in third-person singular form. Some sentences do not have negative correspondence. To illustrate, negating some wh-questions leads to ungrammatical constructions. Note that these sentences are well-formed as echo questions. However, negative polar questions are considered grammatical. In non-verbal clauses, negative structures and paradigms were represented symmetrically and asymmetrically. In compound sentences, negative marker can be added to the subordinate and/or main clause although the presence of some verbs in the main clause entails changes in the modality of the subordinate clause. The findings regarding non-clausal negation are as follows. In negative reply, although using the negative particle /nə/ (no) in response to negative polar questions is grammatical, the positive one /ahə/ (yes) seems to be ambiguous. Therefore, as an alternative, the positive correspondence of the verb which is expressed in the question or the word /tʃərə/ (why) with a falling intonation is used. Furthermore, functions of negative indefinites, according to the semantic map proposed by Haspelmath (1997) include direct negation, indirect negation, and the question function. In negative derivation, a certain category can take different prefixes and one prefix, such as "na-", can attach to various stems.

5. Conclusions & Suggestions

This study has provided a typological description of clausal and non-clausal negation in Gilaki (Lahijani variety). Standard negation is expressed by the negative marker attaching to the verb of a construction. It is represented symmetrically or asymmetrically, which depends on three factors: a) type of the verb in the construction, b) tense, and c) mood. Other clauses are also negated using the same strategy. However certain clauses, such as some wh-questions, do not have any negative correspondences. In compound sentences, the modality of the subordinate clause is necessarily changed when the negation element is added to certain verbs in the main clause. Regarding non-clausal negation, negative reply, negative indefinites, and negative derivation was described. According to what has been mentioned earlier, the verbs whose negation in the main clause entails changes in the modality of the subordinate clause could be semantically studied in future research.

Select Bibliography

Dahl, Ö. 1979. Typology of sentence negation. *Linguistics* 17: 79-106.

- Dryer, M. 2013. Position of negative morpheme with respect to subject, object, and verb. In M. Dryer and M. Haspelmath (eds.), *World atlas of language structures online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. <http://wals.info/chapter/144>
- Haspelmath, M. 1997. *Indefinite pronouns*. Oxford: Oxford University Press.
- Haspelmath, M. 2005. Negative indefinite pronouns and predicate negation. *World atlas of language structures*, ed. by Martin Haspelmath, Matthew Dryer, David Gil and Bernard Comrie, 466-469. Oxford: Oxford University Press.
- Kahrel, P. 1996. *Aspects of negation*. Amsterdam: University of Amsterdam.
- Miestamo, M. 2005. *Standard negation: The negation of declarative verbal main clauses in a typological perspective*. Empirical Approaches to Language Typology 31. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Miestamo, M. 2007. Negation – An Overview of Typological Research. *Language and Linguistics Compass* 1 (5): 552-570.
- Miestamo, M. 2016. Questionnaire for describing the negation system of a language. Available online via <http://tulquest.huma-num.fr/fr/node/134>.
- Rastorgueva V. S. et al. (2012). *The Gilaki Language*. English translation editing and extended content by Ronald M. Lockwood. Uppsala: Uppsala University.
- Van der Auwera, J., and L. Lejeune. 2005. The prohibitive. *World atlas of language structures*, ed. by Martin Haspelmath, Matthew Dryer, David Gil and Bernard Comrie, 3-290. Oxford, UK: Oxford University Press.

How to cite:

Mahdavian, Z., Shabani, M., & Danaye Tous, M. 2022. "Clausal and Non-clausal Negation in the Gilaki Language (Lahijani Variety) in Typological Perspective". *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*, 1(13): 101-123. DOI:10.22124/plid.2022.21376.1584

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

نفی بند و غیربند در زبان گیلکی از منظر رده‌شناختی

مریم دانای طوس^۳

منصور شعبانی^۲

سیده زینب مهدویان^۱

چکیده

در زبان گیلکی، مطالعه‌ی جامعی پیرامون «نفی» نشده‌است. در این پژوهش، سعی بر آن است براساس پرسشنامه‌ی میستامو (2016) نفی در گیلکی گونه‌ی لاهیجانی توصیف گردد. بدین منظور، نفی در انواع بند و همچنین نفی غیربند مطالعه و ساخت‌های صورتی مبین هر نقش به‌لحاظ تقارن در ساختار و صیغگان توصیف شده‌است. داده‌ها، علاوه بر بومی بودن نویسندگان، از گفتار روزمره‌ی گویشوران بومی شهرستان لاهیجان گردآوری شده‌است. مطالعات بین‌زبانی حاکی است در بسیاری از زبان‌ها، شیوه(ها)ی نفی معیار با برخی بندهای دیگر متفاوت است. در حالی که، در گیلکی لاهیجانی، نفی معیار برای منفی‌سازی انواع بندها به کار می‌رود. مطابق یافته‌های پژوهش، بندهای حاوی انواع فعل ساده، پیشوندی و مرکب در زمان‌ها و وجوه مختلف، از حیث تقارن، رفتار متفاوتی نشان می‌دهند. به علاوه، گاهی وجه تمایز یک جمله مثبت و متناظر منفی آن، صرفاً ناشی از افزوده شدن عنصر نفی نیست و تغییرات دیگری نیز در جمله حاصل می‌شود، از جمله جایگزینی وند منفی با تکواژی دیگر یا تغییرات واجی. در این صورت، ساختار نفی، نامتقارن محسوب می‌گردد. در نفی غیربند، پاسخ منفی، ضماینر مبهم منفی و اشتقاق منفی بررسی می‌شود.

واژگان کلیدی: نفی، نفی معیار، نفی بند، نفی غیربند، تقارن

۱. کارشناس ارشد زبان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران. mahdavian_z@yahoo.com (نویسنده مسؤول)

۲. دانشیار زبان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران. mshabani@guilan.ac.ir

۳. دانشیار زبان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران. Maryam.dana@guilan.ac.ir

۱- مقدمه

نفی، عاملی است که ارزش صدق^۱ گزاره p را به p- تغییر می‌دهد. به اعتقاد میستامو (2007)، نمی‌توان نفی را صرفاً افزودن نشانگر منفی به یک عبارت مثبت در نظر گرفت زیرا نفی پدیده‌ای چندوجهی است و ارتباط پیچیده‌ای با جنبه‌های مختلف ساختار و معنا نشان می‌دهد. نفی به دو دسته «معیار»^۲ و «غیرمعیار»^۳ تقسیم می‌شود. «نفی معیار» اصطلاحی است که اول بار پاین^۴ (1985) به کار برد و به شیوه‌های اصلی هر زبان برای منفی کردن جملات فعلی خبری^۵ اشاره دارد. میستامو (2016) نفی معیار را یکی از انواع نفی بند در نظر می‌گیرد. براساس مطالعات بینا‌زبانی، نفی در سایر بندها از جمله بندهای امری، وجودی و پرسشی، به شیوه‌ای متفاوت و به صورت غیرمعیار بیان می‌شود (Miestamo, 2007).

از منظر منطق گزاره‌ای، ارتباط بین گزاره منفی و مثبت، متقارن محسوب می‌شود؛ بدین معنا که عملگر منفی صرفاً ارزش صدق گزاره را تغییر می‌دهد (Miestamo, 2005). در حالی که، وی ارتباط بین ساختار مثبت و منفی را به دو نوع کلی متقارن و نامتقارن تقسیم می‌کند و تقارن را در ساختار و همچنین صیغگان بررسی می‌کند.

نوع، تعداد و جایگاه عنصر منفی نیز در زبان‌های گوناگون متفاوت است. براساس درایر^۶ (۲۰۱۳)، در زبان‌های گوناگون، تکواژ منفی نسبت به سازه‌های اصلی جمله در جایگاه‌های گوناگونی قرار می‌گیرد. همچنین، در برخی زبان‌ها حضور نشانگر منفی می‌تواند ترتیب سازه‌ها را دست‌خوش تغییر کند.

نفی در حوزه‌های مختلف زبان‌شناسی از جمله رده‌شناسی (Dahl, 1979; Dryer, 2005; Haegeman, 2014, 2005; Miestamo, 1996; Kahrel, 2017; Roitman, 2017)، نحو (De Clercq, 2020) مطالعه شده‌است. پژوهش‌های پیرامون نفی در زبان‌های ایرانی، بیشتر به زبان فارسی اختصاص دارد (Karimi, 2008; Kahnemuyipour, 2017؛ انوشه، ۱۳۸۷، میرزایی، ۱۴۰۰ و غیره) و تا جایی که نگارندگان مطلع هستند، هیچ پژوهش مستقلی پیرامون نفی در زبان گیلکی انجام نگرفته اگرچه در برخی از مطالعات به مفهوم نفی به صورت پراکنده اشاره شده‌است.

-
1. Truth value
 2. Standard
 3. Nonstandard
 4. Payne
 5. Verbal declarative clause
 6. Dryer

در پژوهش حاضر به توصیف نفی در گیلکی (گونه لاهیجانی) پرداخته شده و دسته‌بندی و تحلیل داده‌ها براساس پرسشنامه میستامو (2016) صورت گرفته‌است. براین اساس، بررسی نفی از نقش^۱ آغاز و ساخت‌های صورتی بیانگر این نقش‌ها نشان داده شده‌است. بدین منظور، به توصیف نفی در انواع بند و همچنین نفی غیربند^۲ پرداخته می‌شود و همچنین ساخت‌های منفی به لحاظ تقارن در ساختار و صیغگان توصیف می‌گردد. داده‌ها، علاوه بر بومی بودن نویسندگان، با رجوع به گفتار روزمره گویشوران گیلک‌زبان شهرستان لاهیجان گردآوری شده‌است. پژوهشگران در چارچوب پرسشنامه مزبور، زبان‌های گوناگونی از جمله زبان‌ها آراوان^۳، زبان‌های دراویدین^۴، اسکولت سامی^۵ و غیره را مطالعه کرده‌اند. لذا به نظر می‌رسد مطالعه گیلکی که از نفوذ زبان فارسی مصون نیست و بر مبنای معیارهای یونسکو، زبانی «قطعا در معرض خطر»^۶ محسوب می‌شود، به حفظ و شناخت جنبه‌هایی از ماهیت این زبان کمک شایانی می‌نماید و همچنین ثبت و ضبط داده‌های این پژوهش می‌تواند در مطالعات آتی برای مقاصد مختلف استفاده شود.

در ادامه، در بخش (۲) به پیشینه پژوهش پرداخته می‌شود. در بخش (۳) تعریفی از نفی بند، نفی غیربند و تقارن ارائه و همچنین انواع عدم تقارن به اختصار معرفی می‌گردد. در بخش (۴) نفی بند و غیربند در گیلکی لاهیجانی به لحاظ تقارن در ساختار و صیغگان با ارائه مثال‌هایی توصیف می‌گردد. بخش (۵) نیز نتیجه‌گیری است.

۲- پیشینه پژوهش

علی‌رغم اینکه در شاخه‌های مختلف زبان‌شناسی، پژوهش‌های قابل توجهی در زبان گیلکی انجام گرفته (صبوری و شریفی، ۱۴۰۰؛ Kahnemuyipour & Shabani, 2018؛ میرهاشمی، ۱۳۹۱؛ واحدی لنگرودی، ۱۳۸۱، ۱۳۸۵)، به مفهوم نفی چندان پرداخته نشده‌است و تنها برخی محققان ضمن مطالعات خود، اشاراتی به نفی داشته‌اند که در ادامه به آنها پرداخته می‌شود. راستارگویوا^۷ و همکاران (2012) در کتاب خود، گویش رشتی را مطالعه کرده‌اند. آنان پیشنهاد

-
1. Function
 2. non-clausal
 3. Arawan
 4. Dravidian
 5. Skolt-Saami
 6. Definitively endangered
 7. Rastorgueva

منفی در افعال و همگونی واکه‌ای آن را توصیف و به پیشنوندهای صفت‌ساز و قیدساز منفی (na و bi) و کاربرد ضمیر مبهم «هیچ» در عباراتی مانند hič čī و hič vaxt اشاره کرده‌اند.

پورالخاص و همکاران (۱۳۹۶) ضمن بررسی ساخت انواع فعل ماضی در گیلکی شرق گیلان از منظر صرف، به توصیف نشانه‌های نفی و نهی در این گویش پرداخته‌اند. براساس این پژوهش، وند منفی na و دیگر صورت‌های آوایی آن در ابتدای افعال ساده و همچنین همکرد در افعال مرکب واقع می‌شود و تجلی آن در فعل‌های پیشوندی به صورت /n/ پس از پیشوند فعلی است. به‌علاوه، آنان داده‌ها را با زبان فارسی نیز مقایسه نموده‌اند.

سمیعی (۱۳۸۰)، در بررسی چگونگی بازشناسی پیشنوندهای فعلی، استفاده از تکواژ منفی را به‌عنوان راهکاری برای تشخیص، پیشنهاد می‌کند زیرا وند منفی در افعال پیشوندی همواره پس از پیشوند فعلی ظاهر می‌شود.

پورهادی (۱۳۹۶الف) ضمن بررسی مصدر و افعال گیلکی، در بخش‌هایی از کتاب خود به نفی پرداخته‌است. او تکواژگونه‌های وند منفی را برمی‌شمرد و جایگاه این عنصر را در انواع فعل ساده، مرکب و پیشوندی در زمان‌ها و وجوه مختلف توصیف می‌کند. وی (۱۳۹۶ب) ارتباط ترتیب سازه‌های اصلی گیلکی با سایر ویژگی‌های دستوری را براساس مؤلفه‌های گرینبرگ بررسی می‌کند. او با بررسی توالی وند منفی و فعل به‌عنوان یکی از مؤلفه‌ها نشان می‌دهد گیلکی از این جهت در مقایسه با زبان‌های اروپا-آسیا و همچنین زبان‌های جهان به رده «فعل میانی قوی» گرایش دارد. به‌علاوه، وی به صورت‌های مختلف آوایی وند منفی و همچنین تغییرات حاصل از اتصال این تکواژ در برخی افعال اشاره می‌کند.

شایان ذکر است براساس چارچوب پیشنهادی میستامو برای توصیف نفی در زبان‌ها که در بخش (۱) بدان اشاره شد زبان‌های گوناگونی مطالعه شده‌اند. میستامو و کوپونن^۱ (۲۰۱۵) به توصیف نفی در زبان اسکولت سامی پرداخته‌اند. نفی معیار در این زبان با استفاده از فعل کمکی منفی به‌عنوان عنصر نفی و همچنین فعل واژگانی به صورت ناخودایستا^۲ بیان می‌شود. بیان نفی در گزاره‌های غیرفعلی نیز به صورت معیار انجام می‌گیرد. نفی جملات امری به شیوه غیرمعیار و در بندهای وابسته هم به صورت معیار و هم غیرمعیار بیان می‌گردد. آنان، به‌علاوه، قطبیت منفی و همچنین همپایگی را مطالعه کرده‌اند.

1. Koponen
2. non-finite

لیندبلوم^۱ (2014) نفی فعلی و غیرفعلی در جملات خبری ساده در ۱۸ زبان دراویدین را مطالعه کرده‌است. اکثر این زبان‌ها، نفی استاندارد را با استفاده از پسوند نفی نشان می‌دهد در حالی که نفی در جملات غیرفعلی با فعل منفی بیان می‌گردد. در بندهای وصفی و وجودی/ملکی که گزاره غیرفعلی محسوب می‌شود، از عناصر نفی متفاوتی استفاده می‌شود.

کراسنوخووا و وندر آورا^۲ (2019) به بازسازی نفی وجودی و صورت منفی جایگزین جمله^۳ در یکی از زبان‌های آراوان به نام کولینا^۴ پرداخته‌اند. آنان داده‌های تحقیق را از سه گونه مختلف این زبان گردآوری نموده و تبیین در زمانی از یافته‌ها به دست داده‌اند. نتایج این پژوهش حاکی است در عناصری که برای نفی گزاره‌های وجودی به کار می‌روند، جابه‌جایی در قطبیت روی داده یعنی واژه‌ای که به لحاظ معنایی اساساً خنثی بوده (nowe) به واژه‌ای منفی و عنصر منفی (-hi'ra) به فعل کمکی خنثی تبدیل شده و اکنون واژه اول به همراه فعل کمکی مذکور که حضور آن اختیاری است به‌عنوان صورت منفی جایگزین جمله کاربرد دارد.

۳- چارچوب نظری

نفی، اساساً به‌عنوان عاملی تعریف می‌شود که ارزش صدق گزاره را معکوس می‌کند. هر زبان طبیعی دارای ابزاری جهت بیان نفی است (Miestamo, 2017). براساس پرسشنامه میستامو (2016) که بر آن است با رویکرد رده‌شناختی به توصیف جنبه‌های مختلف نفی در زبان پیردازد، مطالعه نفی از نقش آغاز و صورت‌های بیانگر این نقش‌ها نشان داده می‌شوند.

نفی به طور کلی، در دو دسته بند و غیربند مورد بررسی قرار می‌گیرد. در توصیف نفی بند، شیوه(های) منفی‌سازی در جملات فعلی خبری^(۱)، جملات غیرخبری، گزاره‌های غیرفعلی و بندهای وابسته مطالعه می‌شود. نفی جملات خبری یا نفی معیار، راهبردی پایه‌ای برای بیان نفی بند در هر زبان تلقی می‌شود؛ بدین مفهوم که اولاً این راهبرد برای بی‌نشان‌ترین نوع بند یعنی بندهای فعلی خبری کاربرد دارد و ثانیاً، شیوه‌ای زایا و عمومی جهت بیان نفی در بندهای مذکور است (Miestamo, 2005: 42). از طرف دیگر، براساس مطالعات بین‌زبانی (Kahrel, 1996; Miestamo, 2005: 45, 2007, 2017; Auwera & Lejeune, 2005)، در بسیاری از زبان‌ها، جملات غیرخبری و همچنین برخی از گزاره‌های غیرفعلی از جمله گزاره‌های وجودی، محیط‌هایی محسوب می‌شوند که بیان نفی در آنها به شیوه‌ای متفاوت با نفی معیار صورت می‌گیرد.

1. Lindblom
2. Krasnoukhova & Van der Auwera
3. negative pro-sentence
4. Kulina

میستامو (2005)، ارتباط بین عبارت مثبت و متناظر منفی آن را به دو نوع متقارن و نامتقارن تقسیم می‌کند. در ساختار متقارن، تنها وجه تمایز بین ساختار مثبت و منفی، وجود نشانگر نفی در متناظر منفی است مانند جمله «علی را ندیدم.» که تفاوت آن با همتای مثبت به لحاظ صوری، صرفاً وجود تکواژ منفی در ابتدای فعل است. از طرف دیگر، نفی نامتقارن، به ساختاری اشاره دارد که علاوه بر وجود عنصر نفی، تمایزات ساختاری دیگری نیز در عبارت منفی به چشم می‌خورد. به عنوان مثال، در جمله «غذا نمی‌خورم.» به عنوان متناظر منفی «دارم غذا می‌خورم.» علاوه بر اینکه نشانگر منفی به ساختار افزوده شده است فعل کمکی «دارم» در ساختار منفی حضور ندارد. وی علاوه بر ساختار، عدم تقارن در صیغگان را نیز معرفی می‌کند. در صیغگان متقارن، به ازای ساختار منفی در هر صیغه، تنها یک متناظر مثبت وجود دارد در حالی که در صیغگان نامتقارن تناظر یک به یک بین اعضای مثبت و منفی برقرار نیست. برای مثال، تنها همتای مثبت جمله «غذا نخوردم.» در صیغه اول شخص در زمان ماضی ساده «غذا خوردم.» است، در حالی که، برای جمله «غذا نمی‌خورم.» دو متناظر مثبت وجود دارد؛ یکی در زمان مضارع اخباری؛ «غذا می‌خورم.» و دیگری در زمان مضارع مستمر؛ «دارم غذا می‌خورم.»

میستامو (2005) طبقه‌بندی نفی متقارن (symmetric) و نامتقارن (asymmetric) را در جدولی مشابه جدول (۱) نشان می‌دهد.

جدول ۱- طبقه‌بندی نفی به لحاظ تقارن	
زیرنوع	نوع
---	(symmetric) S
A/Fin	(asymmetric) A
A/NonReal	
A/Emph	
A/Cat	

چنانچه در جدول مشاهده می‌شود، او انواع عدم تقارن را با توجه به نقش عناصر صوری دخیل به ۴ زیرنوع کلی تقسیم می‌کند. در دسته اول (A/Fin)، خودایستایی^۱ فعل واژگانی از بین می‌رود یا تغییر می‌کند. در دسته دوم (A/Nonreal)، نشانگر منفی الزاماً به عنصری افزوده می‌شود که در بافت‌های دیگری از جمله پرسشی، امری و شرطی به کار می‌روند. دسته سوم (A/Emph) به ساختاری اشاره دارد که در آن نشانگر نفی، همراه با عنصری به کار می‌رود

1. finiteness

که بیانگر تأکید^۱ است و در دسته چهارم (A/Cat) چگونگی نشان دادن مقوله‌های دستوری مانند زمان، وجه، شخص و نمود در ساختار منفی تحت تأثیر قرار می‌گیرد. همچنین، در این چارچوب، نشانگر منفی به لحاظ نوع، جایگاه ساختاری و تعداد مطالعه می‌شود. دال (1979 به نقل از Miestamo, 2007) ضمن بررسی ۲۴۰ زبان، نشانگر منفی را به دو نوع ساخت‌واژی و نحوی تقسیم می‌کند. وی نفی ساخت‌واژی را شامل عناصر پیشوندی، پسوندی و پیروندی می‌داند. او، به‌علاوه، نفی زبرنجیری و دوگان‌سازی را نیز جزو این دسته برمی‌شمرد. از طرف دیگر، وی نفی نحوی را متشکل از جزء غیرتصریفی و فعل کمکی توصیف می‌کند. این عناصر در زبان‌های گوناگون می‌توانند در جایگاه‌های مختلفی از جمله پس از فعل یا پیش از آن و همچنین در انتهای بند واقع شوند. به‌علاوه در مواردی نیز ممکن است به‌طور همزمان در ابتدا و انتهای فعل یا بند تظاهر یابند (Dryer, 2013).

۴- تحلیل داده‌ها

۴-۱- نفی بند

نفی بند به ساختی واژنحوی اشاره دارد که نقش آن منفی‌سازی بند است (Miestamo, 2005: 3). چنانچه پیش‌تر ذکر آن رفت، نفی بند به چهار زیرمجموعه تقسیم می‌شود: نفی معیار، نفی در بندهای غیرخبری، نفی در گزاره‌های غیرفعلی و نفی در بندهای وابسته. در ادامه، به توصیف هر یک در زبان گیلکی (گونه لاهیجانی) پرداخته می‌شود.

۴-۱-۱- نفی معیار

نفی معیار، یعنی نفی جملات فعلی خبری، با ساختی بیان می‌شود که نشانگر منفی به صورت وند به فعل جمله متصل می‌گردد. جایگاه این عنصر باتوجه به نوع فعل متغیر است؛ در افعال ساده، نشانگر منفی به ابتدای فعل افزوده می‌شود و در افعال پیشوندی و مرکب، به ترتیب پس از پیشوند فعلی و در ابتدای همکرد قرار می‌گیرد. بنابراین، هر ساخت با توجه به انواع فعل مطالعه می‌شود. از طرف دیگر، هر ساخت باتوجه به فعل موجود در آن، در زمان‌ها و وجوه مختلف رفتارهای متفاوتی به لحاظ تقارن نشان می‌دهد. از این‌رو، بررسی تقارن در ساختار و صیغگان باتوجه به زمان‌ها و وجوه مختلف بررسی می‌شود.

1. emphasis

۴-۱-۱-۱- مضارع اخباری

در گیلکی لاهیجانی، این وجه از زمان مضارع به صورت ستاک حال + $Vn^{(2)}$ + شناسه ساخته می‌شود. نشانگر منفی در افعال ساده در ابتدای فعل قرار می‌گیرد مانند عبارت «**nufon**» (نرفتند). جایگاه این عنصر در افعال پیشوندی پس از پیشوند فعلی است. به‌عنوان مثال در «**fi-n-tʃe**» (جمع نکرد) تکواژ منفی پس از پیشوند فعلی $/fi-/$ ظاهر دارد. در افعال مرکب نیز وند منفی به ابتدای همکرد، متصل می‌شود مانند «**gul nuxordəm**» (گول نخوردم). بنابراین، ساختار جملات منفی در مضارع اخباری دارای تقارن است زیرا صرفاً تکواژ منفی به فعل جمله افزوده می‌شود و تغییر دیگری در ساختار ایجاد نمی‌گردد. در مثال زیر که نمونه‌ای از ساختار حاوی فعل ساده است، نشانگر منفی $/nə/$ به ابتدای صورت مثبت فعل $/niʃ-ən-ə/$ متصل شده و این تنها تغییری است که در ساخت مثبت ایجاد شده‌است. از این‌رو، ساخت نفی، متقارن محسوب می‌شود.

Ali i nimkət-ə sər niʃ-ən-ə / **nə-niʃ-ən-ə** (۱)

سوم شخص مفرد-استمرار- نشین-وند منفی سوم شخص مفرد-استمرار-نشین سر اضافه-نیمکت این علی
«علی روی این نیمکت می‌شیند/ نمی‌شیند.»

ساخت منفی فوق که در صیغه سوم شخص بیان شده‌است، تنها دارای یک ساخت متناظر مثبت است. در ساخت‌های حاوی افعال پیشوندی و مرکب نیز تناظر یک‌به‌یک بین اعضای صیغگان برقرار است. بنابراین، صیغگان نفی در مضارع اخباری، متقارن محسوب می‌گردد.

۴-۱-۱-۲- مضارع التزامی

در زمان مضارع التزامی، تکواژ $/bV^{(3)}/$ به ابتدای افعال ساده و ابتدای همکرد در برخی افعال مرکب گیلکی (مانند «**dad zə:n**» «داد زدن»، «**ra: ama:n**» «راه آمدن») متصل می‌شود. برای بیان نفی در جملات حاوی این افعال، نشانگر منفی جایگزین تکواژ $/bV/$ می‌شود. چنانچه در مثال (۲)، به‌عنوان نمونه‌ای از ساختار حاوی فعل مرکب، مشاهده می‌شود نشانگر منفی $/nə/$ جایگزین تکواژ $/bV/$ در ابتدای به ابتدای همکرد شده‌است. بنابراین، افزوده‌شدن عنصر نفی، تنها تمایز جمله مثبت و متناظر منفی آن محسوب نمی‌شود بلکه نشانگر منفی با عنصری دیگر جایگزین شده‌است. از این‌رو، ساختار نفی، نامتقارن تلقی می‌شود.

mumkən-ə dad bə-zən-ə / **nə-zən-ə** (۲)

سوم شخص مفرد-زن-وندمنفی / سوم شخص مفرد-زدن (ستاک حال)-التزامی داد است، واژه‌بست-ممکن
«ممکنه داد بزنده/ نزنه.»

در افعال پیشوندی و دسته‌ای دیگر از افعال مرکب (مانند /kəfə gitən/ «در آغوش گرفتن»، /tura bo:n/ «دیوانه شدن»)، تکواژ /bV/ تظاهر ندارد^(۴) و در صورت منفی، عنصر نهی در این افعال به ترتیب پس از پیشوند فعلی (مثال ۳) و در ابتدای همکرد واقع می‌شود. بنابراین، ساختار نهی، متقارن است.

(۳) agə afxal-ə zud fu-n-kun-i

دوم شخص مفرد-کردن (ستاک حال)-وند منفی-پیشوند فعلی زود حالت مفعولی-آشغال اگر

bu də-kiən-ə

سوم شخص مفرد-افتادن (ستاک حال).تداوم-پیشوند فعلی بو

«اگه آشغال زود نریزی دور بو میوفته.»

در ساخت‌های حاوی افعال فوق، ساختار منفی در هر صیغه، تنها با یک متناظر مثبت بیان می‌شود. بنابراین، صیغگان دارای تقارن است.

۴-۱-۳- مضارع مستمر

در زبان گیلکی (گونه لاهیجانی)، مضارع مستمر از ترکیب صفت مفعولی + صورت صرف‌شده فعل پیشوندی /dəbun/^(۵) (وجود داشتن) ساخته می‌شود. برای بیان نهی، نشانگر منفی به فعل کمکی افزوده می‌شود. چنانچه پیش‌تر ذکر شد، نشانگر منفی پس از پیشوند فعلی قرار می‌گیرد. چنانچه در مثال (۴) مشاهده می‌گردد، در صورت منفی فعل /dəbun/ حضور عنصر نهی پس از پیشوند فعلی موجب تغییرات واجی می‌شود؛ همخوان /t/ طی فرایند همگونی پسرو کامل با دریافت تمام ویژگی‌های آوایی همخوان پیش از خود (/n/)، به /n/ تبدیل می‌گردد. از این‌رو، ساختار جملات در مضارع مستمر، نامتقارن محسوب می‌شود. شایان توجه است که در برخی از گونه‌های گیلکی، در افعال ساده و مرکب، عنصر نهی به فعل کمکی افزوده نمی‌شود بلکه به صفت مفعولی متصل می‌گردد. در این صورت، ساختار جملات حاوی این افعال، برخلاف گونه لاهیجانی، متقارن محسوب می‌گردد. صیغگان در مضارع مستمر دارای تقارن است زیرا هر جمله مثبت در صیغگان دارای یک متناظر منفی است.

dərs xondə dərə / dənnə (۴)

سوم شخص مفرد.وند منفی.وجود دارد / سوم شخص مفرد.وجود دارد خوانده درس

«داره درس می‌خونه / درس نمی‌خونه.»

۴-۱-۱-۴- ماضی ساده و استمراری

افعال ساده در زمان ماضی ساده به صورت نقش‌نمای نمود /bV/ (۶) + ستاک گذشته + شناسه فعلی ساخته می‌شوند (۵. الف). در دسته‌ای از افعال مرکب (مانند /rəzajət da:n/ «رضایت دادن») نیز تکواژ /bV/ به ابتدای همکرد افزوده می‌گردد. صورت منفی افعال ساده (مثال ۵. ب) و همچنین افعال مرکب مذکور با جایگزین شدن عنصر نفی با نقش‌نمای نمود بیان می‌شود که این نشان‌دهنده عدم تقارن در ساختار است. اما در ماضی استمراری، افعال ساده (۵. ج) و کلیه افعال مرکب، فاقد نقش‌نمای نمود هستند و بیان نفی تنها با افزوده شدن عنصر منفی به فعل جمله صورت می‌گیرد، بنابراین ساختار نفی دارای تقارن است. از طرف دیگر، ساخت منفی در زمان ماضی ساده و استمراری به لحاظ صوری کاملاً یکسان بیان می‌گردد (۵. ب). به بیان دیگر، هر عضو از صیغگان منفی دارای دو متناظر مثبت است و از این‌رو صیغگان، نامتقارن تلقی می‌شود.

bu-fo

(۵. الف)

سوم شخص مفرد. رفتن (ستاک گذشته)-نمود

«رفت.»

nu-fo

(۵. ب)

سوم شخص مفرد. رفتن (ستاک گذشته)-وند منفی

«نرفت.»

fo

(۵. ج)

سوم شخص مفرد. رفتن (ستاک گذشته)

«می‌رفت.»

عدم تقارن در ساخت‌های فوق به نوع چهارم پیشنهادشده می‌ستامو (نک. بخش ۳) تعلق دارد و از نوع خنثی‌شدگی (A/Cat/TAM/Netr) است؛ یعنی در صورت منفی این افعال، تمایز بین نمود کامل در ماضی ساده و نمود ناقص در ماضی استمراری از بین رفته یا به بیان دیگر خنثی شده است.

شایان ذکر است در صیغگان نامتقارن فوق، یک استثنا وجود دارد. در صیغه سوم شخص مفرد برای افعالی که ستاک آنها مختوم به همخوان است (مانند /xutən/ «خوابیدن»)، برخلاف سایر صیغگان، تقارن به چشم می‌خورد زیرا در ماضی استمراری (۷. الف)، برخلاف ماضی ساده (۶. الف)، شناسه فعلی تجلی آوایی ندارد و نفی آنها نیز به صورت متفاوت بیان می‌شود (۶. ب و ۷. ب). بنابراین هر عضو منفی در این صیغه تنها دارای یک متناظر مثبت است.

(۶. الف)	bu-xut-ə	(۶. ب)	nu-xut-ə
سوم شخص مفرد-خوابیدن (ستاک گذشته)-نمود		سوم شخص مفرد-خوابیدن (ستاک گذشته)-وند منفی	
	«خوابید.»		«نخوابید.»
(۷. الف)	xut	(۷. الف)	nu-xut
سوم شخص مفرد-خوابیدن (ستاک گذشته)		سوم شخص مفرد-خوابیدن (ستاک گذشته)-وند منفی	
	«می خوابید.»		«نمی خوابید.»

افعال پیشوندی در زمان ماضی ساده و همچنین استمراری، به صورت ستاک گذشته + شناسه فعلی ساخته می‌شوند. ساختار منفی در جملات حاوی این افعال و همچنین دسته‌ای از افعال مرکب که در گذشته ساده فاقد تکواژ /bV/ هستند متقارن محسوب می‌شود زیرا تغییری به جز افزوده شدن نشانگر منفی به چشم نمی‌خورد. صیغگان نیز دارای تقارن است زیرا به لحاظ صوری، ساخت منفی در هر صیغه دارای یک متناظر مثبت است و یکسان بودن صورت منفی افعال، ناشی از عملکرد عنصر نفی نیست.

(۸)	dükon-ə	zud	dänvəst-i
	دوم شخص مفرد- بستن (ستاک گذشته).وندمنفی	زود	اضافه-مغازه
	«مغازه رو زود نبستی / نمی‌بستی.»		

۴-۱-۵- ماضی مستمر

در گیلکی لاهیجانی، ماضی مستمر به صورت صفت مفعولی + ماضی بعید فعل *dəbun* ساخته و نشانگر منفی به فعل افزوده می‌شود. تنها تغییر ایجادشده در ساختار، حضور عنصر نفی است و هر عضو صیغگان، تنها یک متناظر مثبت دارد. از این رو، ساختار^۱ و صیغگان ماضی مستمر در جملات حاوی انواع فعل، متقارن محسوب می‌شود.

(۹)	niviftə	dännəbu
	سوم شخص مفرد.بودن (ستاک گذشته).وند منفی	نوشته
	«نمی نوشت.»	

۴-۱-۶- ماضی بعید

ماضی بعید از ترکیب صفت مفعولی فعل واژگانی و صورت صرف‌شده فعل *bun* (بودن) ساخته می‌شود. عنصر نفی در این ساخت به صفت مفعولی اضافه می‌شود. در افعال ساده

۱. برخی گویشوران برای بیان صورت مثبت فعل در ماضی مستمر از واژه *dərə bu* استفاده می‌کنند. در این صورت، از آنجایی که در متناظر منفی نشانگر نفی، جایگزین *rə* می‌شود ساختار نفی، نامتقارن محسوب می‌شود.

و برخی از افعال مرکب که وند /bV/ در ابتدای صفت مفعولی قرار می‌گیرد، نشانگر منفی جایگزین آن می‌شود (۱۰) و بنابراین، ساختار جمله نامتقارن است. در سایر افعال مرکب و افعال پیشوندی، نشانگر منفی به ترتیب در ابتدای صفت مفعولی و پس از پیشوند قرار می‌گیرد (۱۱). در این صورت، ساختار نفی، دارای تقارن است. صیغگان نیز در جملات حاوی انواع فعل، متقارن محسوب می‌گردد.

(۱۰) xona parsal bəsatə/ nəsətə bim

اول شخص جمع. بودن (ستاک گذشته) صفت مفعولی. ساختن. وند منفی / صفت مفعولی. ساختن / پارسال خانه را
«خونه رو پارسال ساخته بودیم / نساخته بودیم.»

(۱۱) sufra fi-n-tʃe bu

سوم شخص مفرد. بودن (ستاک گذشته) چیدن (ستاک گذشته) - وند منفی - پیشوند فعلی - سفره را
«سفره رو جمع نکرده بود.»

۴-۱-۲- نفی در جملات غیر خبری

۴-۱-۲-۱- نفی جملات امری

دسته‌بندی جملات امری به لحاظ تقارن مشابه مضارع التزامی است. ساختار نفی در جملات حاوی افعال ساده و دسته‌ای از افعال مرکب که تکواژ امر /bV/ در آنها تظاهر دارد (۱۲)، نامتقارن و در جملات حاوی افعال پیشوندی و دسته‌ای دیگر از افعال مرکب که این تکواژ تجلی آوایی ندارد (۱۳)، متقارن محسوب می‌شود. از حیث صیغگان، نفی جملات امری، دارای تقارن است.

(۱۲. الف) bu-fu (ب) nu-fu

دوم شخص مفرد. رفتن (ستاک حال) - وجه امری / دوم شخص مفرد. رفتن (ستاک حال) - وند منفی
«برو!» / «نرو!»

(۱۳. الف) tʃaji du-kun (ب) tʃaji du-n-kun

دوم شخص مفرد. کردن (ستاک حال) - پیشوند فعلی / چای / دوم شخص مفرد. کردن (ستاک حال) - وند منفی - پیشوند فعلی / چای
«چای نریز!» / «چای بریز!»

آورا و لژرن^۱ (2005) نهی (نفی جملات امری) را در ۴۹۵ زبان بررسی و آن را به چهار گروه دسته‌بندی کرده‌اند که عبارتند از: ۱) استفاده از فعل موجود در جمله امری و با شیوه نفی معیار، ۲) استفاده از فعل موجود در جمله امری و با شیوه نفی غیرمعیار، ۳) استفاده از فعلی متفاوت با فعل موجود در جمله امری و با شیوه نفی معیار، ۴) استفاده از فعلی متفاوت

1. Auwera & Lejeune

با فعل موجود در جمله امری و با شیوه نفي غيرمعیار. گیلکی لاهیجانی، با توجه به مثال‌های فوق، به دسته اول تعلق دارد.

۴-۲-۱-۲- نفي جملات پرسشی

نفي در جملات پرسشی قطبی به صورت معیار بیان می‌شود (۱۴). بنابراین دسته‌بندی این جملات به لحاظ تقارن، مانند نفي معیار، به نوع و وجه فعل حاضر در جمله بستگی دارد. از طرف دیگر، در برخی از پرسش‌های حاوی پرسشواژه از جمله /tʃi/ (چه چیز) و /ko/ یا /korə/ (کجا) (۱۶) حضور عنصر نفي، معمولاً ساختی نادرستی به دست می‌دهد اگرچه این جملات به‌عنوان پرسش‌های انعکاسی^۱، خوش‌ساخت هستند. برخی دیگر از پرسشواژه‌ها مانند پرسشواژه موضوعی /ku/ (کدام) (۱۷) و پرسشواژه افزوده‌ای /tʃərə/ (چرا) منعی برای حضور نشانگر منفي محسوب نمی‌شوند و حاصل نفي، جمله‌ای خوش‌ساخت است (۱۸).

diru mərjəm-ə nə-də-i? (۱۴)

دوم شخص مفرد-دید-وند منفي حالت مفعولی-مریم دیروز
«دیروز مریم ندیدی؟»

* tʃi xondə dənni? (۱۵)

دوم شخص مفرد. وجود داشتن (ستاک حال). وند منفي صفت مفعولی. خواندن چی
«چی نمی‌خونی؟»

* kilid-ə ko nə-na-i? (۱۶)

دوم شخص مفرد-گذاشتن (ستاک گذشته)-وند منفي کجا حالت مفعولی-کلید
«کلید را کجا نگذاشتی؟»

ku qəza dus nə-dan-i? (۱۷)

دوم شخص مفرد-داشتن (ستاک حال). تداوم-وند منفي دوست غذا کدام
«کدوم غذا رو دوست نداری؟»

tʃərə mi hərf-ə guf nu-kon-i (۱۸)

دوم شخص مفرد-کردن (ستاک حال). تداوم-وند منفي گوش حالت مفعولی-حرف صفت ملکی اول شخص مفرد چرا
«چرا به حرفم گوش نمی‌کنی؟»

۴-۱-۳- نفي در گزاره‌های غیرفعلي

بندهای غیرفعلي دارای فعل ربطی هستند اما، براساس راسخ‌مهند (۱۳۹۱) به نقل از کروگر، 2005: 176، در این بندها، گزاره جمله، فعل ربطی نیست بلکه جزء غیرفعلي یعنی گروه اسمی، گروه صفتی یا گروه حرف‌افزای این نقش را بر عهده دارد. گزاره‌های غیرفعلي، براساس پایین^۲

1. echo questions

1. Payne

(1997 به نقل از Miestamo, 2016) شامل جملات هم‌ارز^۱، شمول خاص^۲، وصفی^۳، مکانی^۴، وجودی^۵ و ملکی^۶ هستند. در گیلکی لاهیجانی، در سه گزاره اول و بندهای ملکی^(۷)، فعل ربطی *isan* (بودن) و صورت واژه‌بستی آن به کار می‌رود اما متناظر منفی آنها دارای صورت یکسان است؛ ساختار نفی در جملاتی که با فعل واژه‌بستی بیان می‌شوند دارای تقارن است زیرا صرفاً وند منفی به ابتدای فعل افزوده می‌شود اما نفی جملات حاوی فعل غیرواژه‌بستی، ساختاری نامتقارن دارد زیرا نفی با استفاده از صورتی متفاوت (واژه‌بستی) بیان می‌شود. در مثال زیر، صورت مثبت (۱۹. الف) و منفی (۱۹. ب) در گزاره‌های ملکی به‌عنوان نمونه نشان داده شده‌است.

(۱۹. الف) *isə* سوم شخص مفرد-س.ج.بودن سوم شخص مفرد-س.ج.بودن (صورت واژه‌بستی) برادر مال من او
«اون برادرمه.»
u mi bərar- ə/

(۱۹. ب) سوم شخص مفرد-س.ج.بودن (صورت واژه‌بستی)-وند منفی برادر مال من او
«اون برادرم نیست.»
u mi bərar ni-ə

از طرف دیگر، چنانچه در جدول (۲) نشان داده شده‌است، به دلیل اینکه صورت منفی فعل واژه‌بستی و همچنین غیرواژه‌بستی در هر صیغه، یکسان است صیغگان، نامتقارن محسوب می‌گردد.

جدول ۲- فعل ربطی در گزاره‌های هم‌ارز، شمول خاص و وصفی

صیغه	فعل ربطی	صورت واژه‌بستی فعل ربطی	نفی
۱.ش.م.	<i>isəm</i>	<i>əm</i>	<i>niəm</i>
۲.ش.م.	<i>isi</i>	<i>i</i>	<i>ni</i>
۳.ش.م.	<i>isə</i>	<i>ə</i>	<i>niə</i>
۱.ش.ج.	<i>isim</i>	<i>im</i>	<i>nim</i>
۲.ش.ج.	<i>isin</i>	<i>in</i>	<i>nin</i>
۳.ش.ج.	<i>isən</i>	<i>ən</i>	<i>niən</i>

1. equation
2. proper inclusion
3. attribution
4. locative
5. existential
6. possessive

در گزاره‌های مکانی و وجودی از افعال ربطی /isan/ و /hannan/ (قرار/ وجود داشتن) استفاده می‌شود. بیان نفی در فعل /isan/ در هر صیغه با افزودن وند منفی /nə/ به ابتدای آن صورت می‌گیرد و دارای ساختار و همچنین صیغگان متقارن است. درحالی‌که، نفی فعل /hannan/ با جایگزینی نشانگر منفی با واج /h/ همراه است (ج.۲۰). علاوه‌بر آن، /nn/ در ساخت منفی، مشدد بیان نمی‌شود. بنابراین، ساختار نفی، نامتقارن است. از طرف دیگر، صورت منفی این فعل، چنانچه در مثال زیر مشاهده می‌شود، دارای دو متناظر مثبت است و از این‌رو، صیغگان، فاقد تقارن است.

nə-na	(ج.۲۰)	bə-na	(ب.۲۰)	hənnə	(الف.۲۰)
فرار/ وجود دارد-وندمنفی		فرار داد-نمود		قرار/ وجود دارد	
«نیست»		«گذاشت»		«هست»	
قرار داد-وند منفی					
«نگذاشت»					

در گزاره‌های وجودی، از فعل /dəbun/ نیز برای غیرانسان استفاده می‌شود. ساختار نفی در این فعل در زمان مضارع به دلیل تغییرات واجی ناشی از حضور نشانگر منفی، نامتقارن (ب.۲۱) اما در زمان ماضی (ب.۲۲) دارای تقارن است. صیغگان در جملات حاوی این فعل متقارن تلقی می‌شوند.

dənnə	(ب.۲۱)	dərə	(الف.۲۱)
سوم شخص مفرد.وند منفی.وجود داشتن (ستاک حال)		سوم شخص مفرد.وجود داشتن (ستاک حال)	
«نیست»		«هست»	
dənnəbu	(ب.۲۲)	dəbu	(الف.۲۲)
سوم شخص مفرد.وند منفی.وجود داشتن (ستاک گذشته)		سوم شخص مفرد.وجود داشتن (ستاک گذشته)	
«نبود»		«بود»	

۴-۱-۴- نفی در بندهای درونه

در جملات مرکب، می‌توان عنصر منفی را به بند پایه یا درونه افزود. بیان نفی در بند درونه به شیوه معیار صورت می‌گیرد و تقارن یا عدم تقارن در ساختار و صیغگان با توجه به نوع فعل و وجه بند وابسته همانند نفی جملات فعلی خبری است. شایان ذکر است نفی بند پایه در صورت حضور برخی افعال، مستلزم تغییر در وجهیت بند درونه است. چنانچه در مثال (ج.۲۳) مشاهده می‌شود، نفی فعل /bədəm/ در بند پایه، موجب تغییر وجه بند درونه به التزامی

شده‌است، درحالی‌که نفی بند درونه (۲۳. ب) تغییری در وجهیت بند ایجاد نمی‌کند. درحالی‌که نفی فعل /fik gudən/ در بند پایه در مثال (۲۴. ج) تغییری در وجهیت بند درونه ایجاد نکرده‌است.

mu bæ-de-m u Ali-ə bæ-ze (۲۳. الف)

سوم شخص مفرد، زدن (ستاک گذشته)-نمود حالت مفعولی-علی او اول شخص مفرد-دیدن (ستاک گذشته)-نمود من
«من دیدم اون علی رو زد.»

mu bæ-de-m u Ali-ə nə-ze (۲۳. ب)

سوم شخص مفرد، زدن (ستاک گذشته)-وند منفی حالت مفعولی-علی او اول شخص مفرد-دیدن (ستاک گذشته)-نمود من
«من دیدم اون علی رو نزد.»

mu nə-de-m u Ali-ə (۲۳. ج)

حالت مفعولی-علی او اول شخص مفرد-دیدن (ستاک گذشته)-نمود من
bæ-zən-ə / bæze bi سوم شخص مفرد، بودن، التزامی صفت مفعولی سوم شخص مفرد-زدن (ستاک حال)-التزامی
«من ندیدم اون علی رو بزنه/ زده باشه.»

fik kon-əm nara:ta bo (۲۴. الف)

سوم شخص مفرد، شدن (ستاک گذشته) نراحت اول شخص مفرد-کردن (ستاک حال)، تداوم فکر
«فکر کنم نراحت شد.»

fik kon-əm nara:ta nu-bo (۲۴. ب)

سوم شخص مفرد، شدن (ستاک گذشته)-وند منفی نراحت اول شخص مفرد-کردن (ستاک حال)، تداوم فکر
«فکر کنم نراحت نشد.»

fik nu-kon-əm nara:ta bo (۲۴. ج)

سوم شخص مفرد، شدن (ستاک گذشته) نراحت اول شخص مفرد-کردن (ستاک حال)، تداوم-وند منفی فکر
«فکر نکنم نراحت شد.»

۲-۴-۲ نفی غیربند

۲-۴-۱-۱ پاسخ منفی و پاسخ به پرسش‌های منفی

استفاده از پاسخ منفی /nə/ (نه) به پرسش‌های قطبی مثبت و منفی، دستوری و غیرمبهم است:

- ami həmə han-i / (۲۵)

دوم شخص مفرد-آمدن (ستاک حال)، تداوم همراه اول شخص جمع، اضافی

n-an-i? -Nə.

دوم شخص مفرد-آمدن (ستاک حال)، تداوم-وند منفی نه-

«- با ما میای/ نمیای؟ -نه!»

در حالی که، پاسخ مثبت به پرسش‌های منفی، و نه مثبت، با استفاده از واژه /aha/ (آره/ بله) شنونده را دچار ابهام یا کژفهمی می‌کند. در اینصورت، به جای /ahə/ متناظر مثبت فعلی که در پرسش عنوان شده به کار می‌رود یا کلمه /tʃərə/ (چرا) با آهنگ افتان بیان می‌شود (مثال ۲۶).

- ami həmə n-an-i? (۲۶)

دوم شخص مفرد-آمدن (ستاک حال). تداوم-وند منفی همراه اول شخص جمع-اضافی

«با ما نمی‌ای؟»

-*ahə./ han-əm./ tʃərə.

چرا/ اول شخص مفرد-آمدن (ستاک حال). تداوم/ آره

«چرا/ میام/ آره.»

در پرسش‌های منفی، تکیه بر روی فعل قرار می‌گیرد. در غیراین صورت، استفاده از کلمه /aha/ در پاسخ به این پرسش‌ها قابل قبول است.

۴-۲-۲- ضمائر نامعین منفی

براساس هسپلمث^۱ (2005)، ضمائر نامعین منفی به عبارات اسمی و قیدی گفته می‌شود که ترجمه مستقیم عبارات 'nobody'، 'nothing'، 'nowhere'، 'never' باشند، خواه به‌طور همزمان با نفی گزاره‌ای به کار روند خواه بدون آن. از این رو، ضمائر نامعین منفی در گیلکی عبارت‌اند از: hitʃkəs (هیچ کس)، hitʃtʃi (هیچ چیز)، hitʃdʒə (هیچ جا) و hərgi /hitʃvəxt (هیچ وقت/ هرگز).

در گیلکی لاهیجانی، مانند فارسی، این ضمائر، تنها در جملاتی به کار می‌روند که نفی جمله‌ای (گزاره‌ای) وجود داشته باشد و کاربرد آنها در جملات خبری مثبت نادرستی تلقی می‌شود.

hitʃkəs-ə nə-di-əm/ * bə-di-əm. (۲۷)

اول شخص مفرد-دیدن (ستاک گذشته)-نمود / اول شخص مفرد-دیدن (ستاک گذشته)-وند منفی حالت مفعولی-هیچ کس

«هیچ کسُ دیدم/ ندیدم.»

برخلاف جملات خبری مثبت، کاربرد ضمائر نامعین در پرسش‌های قطبی مثبت، دستوری است.

hitʃtʃi bu-ʃtows-i? (۲۸)

دوم شخص مفرد-شنیدن (ستاک گذشته)-نمود هیچ چی

«هیچ چی شنیدی؟»

یکی از کارکردهایی که هسپلمث (1997)، در نقشه معنایی خود، برای ضمائر نامعین معرفی می‌کند، نفی غیرمستقیم^۱ است؛ یعنی جملاتی که نفی جمله‌ای در بند پایه بیان می‌شود. ضمائر نامعین منفی گیلکی نیز در بافت نفی غیرمستقیم به کار می‌روند.

fik nu-kon-əm hitʃkəs (۲۹)

هیچ کس اول شخص مفرد-کردن (ستاک حال). تداوم-وند منفی فکر

ba

سوم شخص مفرد. آمدن (ستاک حال). التزامی

«فکر نکنم هیچ کس بیاد.»

براساس نقشه معنایی هسپلمث، کارکردهای ضمائر نامعین منفی در گیلکی لاهیجانی عبارت‌اند از: الف) نفی مستقیم (حضور همزمان با نفی گزاره‌ای)، ب) نفی غیرمستقیم و ج) پرسشی. هسپلمث (72: 1997) برای هیچ‌واژه‌های زبان فارسی نیز همین کارکردها را برشمرده است.

۴-۲-۳- اشتقاق منفی

وندها به‌طور کلی به دو دسته اشتقاقی و تصریفی تقسیم می‌شوند. وند اشتقاقی، برخلاف تصریفی، واژه‌های قاموسی یا مفهومی جدید به دست می‌دهد (Katamba, 1993, 2006; Lieber, 2009; Haspelmath, 2010). در این بخش، به چگونگی بیان مفاهیمی می‌پردازیم که معادل «without»، «-less» و «-un» هستند و به این پرسش‌ها پاسخ می‌دهیم: الف) آیا مقوله‌های دستوری مختلف، وندهای مختلفی دریافت می‌کنند؟ و ب) آیا مقوله دستوری برونداد حاصل از اشتقاق منفی با مقوله پایه یکسان است؟

پیشوندهای /bi-/، /la-/ و /na-/ به پایه اسمی متصل می‌شوند مانند «bidəqqət» (بی‌دقت)، «laməssəb» (لامذهب) و «naumid» (ناامید). حاصل این اشتقاق‌ها با پیشوند /bi-/ «صفت و قید» و با پیشوندهای la- و na- «صفت» است. دو پیشوند /nə-/ و /na-/ به صفت - به ترتیب در «nəsəndʒidə» (نسنجیده) و «narəva» (ناروا)، ستاک فعل - «nədar» (ندار) و «narəs» (نارس) - و همچنین صفت‌های غیربسیط - «xuda nə-fnas» (خدانشناس) و «qədr-na-fənas» (قدرناشناس) - متصل می‌شوند و «صفت» می‌سازند. بنابراین، در پاسخ به پرسش فوق، یک مدلول واحد می‌تواند وندهای متفاوتی دریافت کند و یک وند مشخص می‌تواند به مقوله‌های دستوری مختلف متصل شود.

1. Indirect negation

۵- نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر، براساس چارچوب پیشنهادی میستامو (2016)، به توصیف نفی در انواع بند و همچنین نفی غیربند در زبان گیلکی (گونه لاهیجانی) پرداخته شد. یافته‌ها به‌طور مختصر در جدول زیر ارائه می‌گردد.

جدول ۳- راهبردهای بیان نفی بند و نفی غیربند در گیلکی لاهیجانی

نفی بند	
صیغگان:	ساخت:
- ماضی ساده و ماضی استمراری در افعال ساده و برخی از افعال مرکب: عدم تقارن از نوع خنثی‌شدگی، به‌استثنای صیغه سوم شخص مفرد در ستاک مختوم	- زمان مضارع التزامی و ماضی ساده در افعال ساده و برخی افعال مرکب: نامتقارن (جایگزینی نشانگر منفی با تکواژ /bV/)
- زمان مضارع مستمر: نامتقارن (تغییرات واجی به دلیل حضور نشانگر منفی)	- سایر زمان‌ها: متقارن
نفی معیار	
- امری: راهبرد معیار	
- پرسش‌های قطبی: راهبرد معیار	
- پرسش‌های حاوی پرسشواژه: - /ku/ و /tʃərə/: راهبرد معیار	
- korə و tʃi: معمولا فاقد متناظر منفی	
بندهای غیر خبری	
- هم‌ارز، وصفی، شمول خاص و ملکی: صورت منفی فعل واژه‌بستی، ساخت متقارن/ نامتقارن، صیغگان نامتقارن	
- مکانی و وجودی: فعل isan: ساختار و صیغگان متقارن، فعل hannan: ساختار و صیغگان نامتقارن	
بند درونه	
- راهبرد معیار	
- تغییر وجهیت در بند درونه در صورت وجود برخی محمول‌ها در بند پایه	
نفی غیربند	
- استفاده از واژه /nə/	
- پاسخ مثبت به پرسش‌های قطبی منفی: /tʃərə/ (چرا) با آهنگ افتان و کاربرد صورت مثبت فعل موجود در پرسش	
نمایر نامعین منفی	
- کارکرد نفی مستقیم، نفی غیرمستقیم و پرسشی	
اشتقاق منفی	
- پیشوندهای -bi، -la، -na و -nə	

بررسی داده‌ها نشان می‌دهد نفی بندهای فعلی خبری (نفی معیار) در گیلکی لاهیجانی، با توجه به نوع واکه در هجای اول ستاک، با افزودن تکواژ منفی /nə/ یا دیگر صورت‌های آوایی آن به فعل بیان می‌شود. در مطالعات رده‌شناختی، در بسیاری از زبان‌ها شیوه بیان نفی معیار با نفی در سایر بندها متفاوت است. در حالی که، در گیلکی لاهیجانی، نفی انواع بند با شیوه معیار بیان می‌شود. بررسی تقارن ساختاری و صیغگانی به نوع فعل موجود در بند بستگی دارد. افعال ساده، پیشوندی و مرکب در زمان‌ها و وجوه مختلف از حیث تقارن، رفتار متفاوتی نشان می‌دهد. براساس مهم‌ترین یافته‌های پژوهش، در مضارع التزامی، ماضی ساده، و وجه امری تکواژ /bV/ به افعال ساده و برخی افعال مرکب افزوده می‌شود. در ماضی بعید نیز این تکواژ در ابتدای صفت مفعولی برخی افعال قرار می‌گیرد. بیان نفی در ساخت‌های مذکور، از طریق جایگزینی وند منفی با تکواژ /bV/ صورت می‌گیرد. از این‌رو، ساختار نفی، نامتقارن محسوب می‌شود. مثالی دیگر از عدم تقارن ساختاری در مضارع مستمر قابل مشاهده است. در این ساخت، افزوده شدن تکواژ منفی، تغییرات واجی به دنبال دارد. صیغگان نامتقارن تنها در ماضی ساده و استمراری، به استثنای افعال مختوم به همخوان در صیغه سوم شخص مفرد، به چشم می‌خورد؛ هر عضو منفی در صیغگان، با دو متناظر مثبت بیان می‌شود. بیان نفی در پرسش‌های قطبی، به شیوه معیار صورت می‌گیرد. حضور برخی از پرسشواژه‌ها مانند /tʃi/ (چه چیز) غالباً مانع از حضور نشانگر منفی می‌شود و حاصل نفی، ساختی نادستوری است. در حالی که، بعضی دیگر از پرسشواژه‌ها از جمله /tʃərə/ (چرا) منعی برای بیان نفی ایجاد نمی‌کند. نفی بند درونه به شیوه معیار بیان می‌شود اما بیان نفی در بند پایه در صورت وجود برخی افعال، تغییر در وجهیت بند درونه را به دنبال دارد. نتایج حاصل از بررسی نفی غیربند حاکی است کاربرد واژه منفی /nə/ (نه) در پاسخ به پرسش‌های قطبی منفی قابل قبول است در حالی که کاربرد /aha/ (بله) در پاسخ به این پرسش‌ها، منجر به ایجاد ساختی مبهم و غیرقابل قبول می‌شود. ضماین مبهم منفی، براساس نقشه معنایی هسپلمت (1997) دارای کارکرد نفی مستقیم، غیرمستقیم و پرسشی هستند. در بحث اشتقاق منفی، از وندهای /bi/، /na/، /nə/، /la/ استفاده می‌شود که برونداد حاصل غالباً صفت است. همچنین، یک مدلول واحد می‌تواند وندهای متفاوتی دریافت کند و یک وند مشخص نیز می‌تواند به مقوله‌های دستوری مختلف متصل شود. براساس آنچه ذیل نفی بند درونه مطرح شد، در مطالعات آتی می‌توان تبیینی دقیق از افعالی به‌دست داد که حضورشان در بند پایه موجب تغییر در وجهیت بند درونه می‌شوند.

پی‌نوشت

۱. در جملات فعلی خبری، گزاره جمله فعل واژگانی است.
۲. V در /Vn/ نشانه واکه است و در صورت وجود همخوان در انتهای ستاک، تظاهر آوایی دارد.
۳. واکه، هماهنگ با ستاک فعل به یکی از سه صورت /ə/، /i/ و /u/ تظاهر پیدا می‌کند.
۴. در اینجا سؤالی مبنی بر عدم تظاهر تکواژ مزبور مطرح می‌شود که پاسخ به آن و ارائه تبیینی درست، مستلزم یک بررسی در زمانی است. لذا از آنجاکه بررسی در زمانی، خود نیازمند پژوهشی مستقل و خارج از چارچوب پژوهش حاضر است، به این مبحث پرداخته نشده است.
۵. /də/ پیشوند فعلی است.
۶. در ادبیات /bV/ را تکواژ زینت، زائد، نشانگر وجه و نشانگر نمود خوانده‌اند. میرهاشمی (۱۳۹۱) با استدلال‌هایی این تکواژ را نقش‌نمای نمود معرفی می‌کند. در این پژوهش نیز، تکواژ مذکور، نقش‌نمای نمود در نظر گرفته می‌شود.
۷. در اینجا منظور بند ملکی دارای فعل ربطی است مانند "i kitab mi fiə." (این کتاب مال منه). گزاره‌های دارای فعل dəftən (داشتن) در گیلکی، مانند فارسی، غیرفعلی محسوب نمی‌شوند.

منابع

- انوشه، م. ۱۳۹۶. «جایگاه فراقکن نفی و مجوزدهی به هیچ‌واژه‌ها در فارسی برپایه نظریه صرف توزیعی». *پژوهش‌های زبانی*، ۸ (۱): ۱-۲۰.
- پورالخاص، ش.، رضایی، س.، فروغی راد، پ. ۱۳۹۶. «بررسی ساخت فعل ماضی در گویش گیلکی شرق گیلان (شهرستان‌های لاهیجان و سیاهکل)». *ادبیات و زبان‌های محلی ایران زمین*، ۳ (۴): ۳۹-۶۲.
- پورهادی، م. ۱۳۹۶ الف. *توصیف ساختمان فعل و مصدر در زبان گیلکی*. رشت: فرهنگ ایلیا.
- پورهادی، م. ۱۳۹۶ ب. *رده‌شناسی ترتیب سازه‌های اصلی در زبان گیلکی*. رشت: فرهنگ ایلیا.
- راسخ‌مهند، م. ۱۳۹۱. «گزاره‌های غیرفعلی در زبان فارسی». *پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی*، ۲ (۳): ۱۹-۳۲.
- سمیعی گیلانی، ا. ۱۳۸۰. «پیشوندهای فعلی در گویش گیلکی و راه‌های بازشناسی آنها». *مجموعه مقالات نخستین هم‌اندیشی گویش‌شناسی ایران، تهران*: ۲۸۵-۲۹۹.
- صبوری، ن. و شریفی، ش. ۱۴۰۰. «بررسی معنایی فعل‌های وجهی گیلکی (گونه سیاهکلی)». *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۶ (۱۲): ۸۱-۱۰۷. doi: 10.22124/plid.2022.20678.1562
- میرزایی، آ. ۱۴۰۰. «نفی در زبان فارسی». *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۶ (۱): ۲۲۳-۲۴۷. doi: 10.22124/plid.2021.14873.1426

- میرهاشمی جورشری، س. ۱۳۹۱. «پیشوند فعلی /bv- در گذشته ساده گیلکی از تکوین تا تصریف». *ادب پژوهی*. ۶ (۲۰): ۱۱۱-۱۳۴.
- واحدی لنگرودی، م. ۱۳۸۱. «ترتیب اصلی در جملات ساده و جفت‌های همبستگی در گویش لنگرودی». *گویش‌شناسی (ویژه‌نامه فرهنگستان)*. (۱۳): ۱۵۱-۱۷۵.
- واحدی لنگرودی، م. ۱۳۸۵. «بررسی ساخت‌های غیرشخصی (قالبی) در چهار گونه زبانی». *دستور (ویژه‌نامه فرهنگستان)*. (۲): ۳۴-۷۰.
- Collins, C, and Postal. P. M. 2014. "Classical NEG raising: An essay on the syntax of negation". Vol. 67. *MIT press*.
- Dahl, Ö. 1979. "Typology of sentence negation". *Linguistics* 17: 79-106.
- De Clercq, K. 2013. *A unified syntax of negation*. PhD diss., Ghent University.
- De Clercq, K. 2020. "Negation in morphology". In *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics*.
- Dryer, M. 2005. "Negative morphemes". *World atlas of language structures*, ed. by Martin Haspelmath, Matthew Dryer, David Gil and Bernard Comrie, 454-457.
- Dryer, M. 2013. "Position of negative morpheme with respect to subject, object, and verb". In M. Dryer and M. Haspelmath (eds.), *World atlas of language structures online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. <http://wals.info/chapter/144>
- Haegeman, L. 1995. *The syntax of negation*. Vol. 75. Cambridge University Press.
- Haspelmath, M. 1997. *Indefinite pronouns*. Oxford: Oxford University Press.
- Haspelmath, M. 2005. "Negative indefinite pronouns and predicate negation". *World atlas of language structures*, ed. by Martin Haspelmath, Matthew Dryer, David Gil and Bernard Comrie, 466-469. Oxford: Oxford University Press.
- Haspelmath, M., & Sims, A. 2010. *Understanding morphology*, Oxford: Oxford University Press.
- Kahnemuyipour, A. 2017. "Negation is low in Persian: evidence from nominalization". *Proceedings of the 2017 annual conference of the Canadian Linguistic Association*.
- Kahnemuyipour, A. & Shabani, M. 2018. "Split noun phrase topicalization in Eshkevarat Gilaki". *The Linguistic Review*, 35(4), 625-646.
- Kahrel, P. 1996. *Aspects of negation*. Amsterdam: University of Amsterdam dissertation.
- Karimi, S. 2005. *A minimalist approach to scrambling: Evidence from Persian*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Katamba, F., & Stonham, J. 2006. *Morphology*. NY.

- Krasnoukhova, O., and van der Auwera, J. 2019. "Negation in Kulina: A double polarity swap". *Journal of Historical Linguistics*. 9(2), 208-238.
- Kwak, S. 2010. "Negation in Persian". *Iranian Studies*. 43:5: 621-636, DOI: 10.1080/00210.518028
- Lieber, R. 2009. *Introducing Morphology*, New York: Cambridge University Press.
- Lindblom, C. 2014. Negation in dravidian languages: A descriptive typological study on verbal and non-verbal negation in simple declarative sentences.
- Miestamo, M. 2005. *Standard negation: The negation of declarative verbal main clauses in a typological perspective*. Empirical Approaches to Language Typology 31. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Miestamo, M. 2007. "Negation – An Overview of Typological Research". *Language and Linguistics Compass*. 1(5): 552-570.
- Miestamo, M., & Koponen, E. 2015. Negation in Skolt Saami. *Negation in Uralic languages*, 353-375.
- Miestamo, M. 2016. Questionnaire for describing the negation system of a language. Available online via <http://tulquest.huma-num.fr/fr/node/134>.
- Miestamo, M. M. P. 2017. *Negation*. Cambridge University Press.
- Payne, J.R. 1985. "Negation. In Language Typology and Syntactic Description", Vol 1, *Clause Structure*, Timothy Shopen (ed), 197-242, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rastorgueva V. S. et al. 2012. *The Gilaki Language*. English translation editing and extended content by Ronald M. Lockwood. Uppsala: Uppsala University.
- Roitman, M. (Ed.). 2017. *The Pragmatics of Negation: Negative meanings, uses and discursive functions*. Vol. 283. John Benjamins Publishing Company.
- Van der Auwera, J, and Lejeune. L. 2005. *The prohibitive*. *World atlas of language structures*, ed. by Martin Haspelmath, Matthew Dryer, David Gil and Bernard Comrie, 290–3. Oxford, UK: Oxford University Press.

روش استناد به این مقاله:

مهدویان، ز. شعبانی، م. و دانای طوس، م. ۱۴۰۱. «نفی بند و غیربند در زبان گیلکی (گونه لاهیجانی) از منظر رده‌شناسختی». *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۱(۱۳): ۱۰۱-۱۲۳. DOI:10.22124/plid.2022.21376.1584

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

